

НАПРЯМИ ТА УМОВИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Розглянуті напрями розвитку інноваційних процесів в умовах сучасного розвитку економіки України. Запропоновані варіанти рішення проблеми створення обліково-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності

Постановка проблеми. В умовах високого конкурентного тиску і підвищеного ризику однією з проблем сучасного розвитку економіки України є вирішення завдання швидкого оновлення видів продукції і технологій, згортання виробництв, що втратили перспективу розвитку. Нова продукція доповнює товарний асортимент підприємства і дає йому можливість конкурувати з продукцією інших товаровиробників, що пропонують споживачам більше, ніж конкуренти, як щодо різноманітності товарів, так і щодо способів і умов їх реалізації. Можливість реалізації конкурентних переваг суб'єкта господарювання зростає, якщо підприємство має достатньо широкий асортимент виробів, кожен з яких знаходиться на різних стадіях життєвого циклу, оновлення продукції здійснюється постійно. Відповідно, практично завжди забезпечуватиметься завантаження виробничих потужностей і стабільність рівня прибутковості діяльності.

Водночас поширення на вітчизняних підприємствах і ефективність інноваційної діяльності знижуються за наявності комплексу проблем як в сфері економічної теорії й управління, так і в практиці створення, освоєння та впровадження у виробництво інноваційних продуктів. Нерозробленість методології бухгалтерського обліку та економічного аналізу зумовлені використанням в Україні зарубіжного досвіду, запропонованого у вигляді перекладних і вітчизняних підручників в області інновацій, які не враховують специфічні умови господарювання в Україні, зокрема на етапі формування ринкових відносин і в умовах виходу з економічної кризи.

Зацікавленість суб'єктів господарювання у здійсненні інноваційної діяльності, що забезпечуватиме технічний і соціально-економічний ефект, знижується існуванням недоліків у чинному законодавстві України щодо інноваційної діяльності.

Невирішені раніше частини проблеми. Наявні проблеми в сфері практичного створення, розробки і впровадження інновацій. Законом України "Про інноваційну діяльність" від 04.07.2002 р. № 40-IV встановлені пільги в оподаткуванні, які стимулювали вітчизняні підприємства реєструвати інноваційні програми й продукти, займатися створенням і реалізацією нововведень на вітчизняному та зарубіжному ринках товарів і послуг. Проте в подальших редакціях закону (на підставі Закону № 2505-IV від 25.03.2005 р.) пільги з оподаткування інноваційних підприємств, що складали 50 % зниження податку на прибуток і 50 % – податку на додану вартість, скасовані. Нині ст.17 Закону України "Про інноваційну діяльність" передбачено пільги лише на отримання державного кредиту за умови реєстрації підприємства інноваційним і його участі в тендері на отримання кредитних ресурсів для розвитку інноваційних програм.

Відсутні нормативно врегульовані методики бухгалтерського обліку та економічного аналізу інноваційної діяльності. Облікове відображення господарських операцій, пов'язаних з інноваційною діяльністю, ускладнюється неврегульованістю у Плані рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій і Інструкції по його застосуванню

рахунків і їх кореспонденції з відображення витрат, доходів і результатів інноваційної діяльності, а також відсутністю Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку інноваційної діяльності.

Дієвість оцінки результатів економічного аналізу інноваційної діяльності суттєво знижується за відсутності відповідних методичних розробок, зокрема Методичних рекомендацій щодо визначення ефективності витрат, пов'язаних зі створенням інноваційних продуктів, їх впровадженням у виробництво.

Мета і завдання дослідження. Розглянути економічний зміст інноваційної діяльності, напрямки забезпечення дієвого механізму управління інноваційною діяльністю, вивчення існуючої методики обліково-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності для її подальшого розвитку та удосконалення.

Основний матеріал. Формування інноваційної моделі розвитку економіки України є пріоритетним стратегічним напрямом і невід'ємною умовою входження на рівних у світову економічну систему. Комплексний перехід до принципово нових технологій, техніки, які забезпечують підвищення ефективності господарювання, є пріоритетною можливістю виходу України з економічної кризи.

З урахуванням тенденцій світового технологічного розвитку перспективною є сегментація глобальних ринків нано-, біо- та інформаційно-комунікаційних технологій в напрямі більш інтенсивного розвитку нових технологічних секторів на зразок фармакогенетики, наноелектроніки, біоінформатики тощо.

Вирішенню завдання поглиблення процесу конвергенції напрямів технологічних і економічних досліджень для досягнення технічного та соціально-економічного ефекту інновацій сприяє стимулювання наукових пошуків і розширення меж теоретико-прикладної бази таких природничих і технічних наук, як біологія, екологія, математика, інформатика, механіка, фізика, хімія, електроніка, приладобудування та економіка. Вирішенню проблем, зумовлених екологічними наслідками суспільно-економічної діяльності людини, повинна сприяти диверсифікація джерел енергетичного виробництва та перехід до використання екологічно безпечних видів палива, створення принципово нових технологічних рішень, зниження рівня шкідливих викидів та переробки виробничих відходів. Значення інноваційного підприємництва для розвитку діяльності підприємства та його функціонування в умовах ринкових відносин у сфері господарювання зростає, посилюючи відповідальність суб'єктів управління підприємством щодо здійснення інноваційної діяльності.

Про недостатність темпів розвитку інноваційної діяльності в Україні свідчать показники здійснених інвестицій, зокрема у 2008 р. в розвиток інновацій вкладено 150 млн. грн. (12,8 % загальної суми фінансування), а також низька частка промислових підприємств, що здійснюють нововведення і освоюють нову продукцію (9 % у 2008 р.). Іноземні інвестори вкладали засоби головним чином в чорну металургію (101,7 млн. грн.), харчову промисловість (38,7 млн. грн.), промисловість будматеріалів (3,6 млн. грн.) [1].

Основним джерелом фінансування інновацій є власні кошти підприємств (70 % у 2008 р.) і лише 2 % від загальної кількості підприємств здійснюють нововведення за рахунок банківських кредитів. Це переважно підприємства харчової, медичної, авіаційної промисловості, тракторного машинобудування, промисловості будматеріалів. Інноваційну діяльність промислових підприємств стримує недостатність фінансування, зокрема державного, труднощі з матеріальними ресурсами, кризовий стан в науці, відсутність інформаційного забезпечення системи управління діяльністю.

Державна політика в сфері інновацій нині не спрямована на збільшення і стимулювання діяльності інноваційної діяльності підприємств як на вітчизняному, так і на міжнародному ринках товарів і послуг. Однак у світовій практиці постійно збільшується масштаб ринкової комерціалізації складових науково-технологічного доробку.

Відповідно до Стратегії розвитку України “Україна 2020: Стратегія національної модернізації”, розробленої Міністерством економіки України в 2009 р., прогнозується, що обсяг світового ринку виробництва, експорту та імпорту інноваційної продукції сектора високих технологій до 2020 р. зросте в 1,6 рази, а обсяг експорту та імпорту – вдвічі. Тенденція щодо активності інноваційного інвестування наукових розробок та результативності інноваційного процесу активно зміщується в бік посилення економічної ролі країн Азії, Південно-Східної Європи та СНД – їх сумарна частка в глобальних витратах і поданих патентних заявках зростає за останні 10-15 років майже вдвічі і наближається до рівня 10 та 20 % відповідно. Однак такі риси нехарактерні українському ринку.

Комплекс існуючих проблем в сфері стимулювання та здійснення інноваційної діяльності обумовлює необхідність посилення загального рівня фінансово-економічних вимог до супроводу реалізації проектів наукових досліджень і розробок, передусім щодо удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційною діяльністю на рівні суб’єктів господарювання.

Слід відмітити, що поступове зростання уваги науковців до проблем у сфері інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю, відбулося з 2003 р., тобто після прийняття Закону України “Про інноваційну діяльність” [2].

Однак нині ігнорування обліково-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності зумовлене нерозвиненістю наукових досліджень у сфері бухгалтерського обліку такої діяльності, про що свідчить недостатність розробки даної проблеми в наукових працях. Станом на 31 грудня 2009 р. за даними інформаційної бази Житомирської наукової бухгалтерської школи інформаційному забезпеченню управління інноваційною діяльністю присвячено 6 кандидатських дисертацій (одна з яких – в Російській Федерації) та одна докторська дисертація (Російська Федерація).

Систематизований перелік дисертацій за напрямом “інформаційне забезпечення інноваційної діяльності” наведений в табл. 1.

Таблиця 1. Тематика докторських і кандидатських дисертацій, систематизованих за напрямом “обліково-аналітичне забезпечення інноваційної діяльності”

Автор	Тема	Рік захисту	Науковий ступінь	Провідна організація
1	2	3	4	5
Проскуріна В.А.	Бухгалтерський фінансовий і управлінський облік інновацій	2001	к.е.н.	Інститут економіки промисловості НАН України
Нестеров В.Н.	Облік і аналіз в системі управління витратами інноваційної діяльності організації	2002	к.е.н.	Казанський фінансово-економічний інститут
Щемелєв А.Н.	Стратегічний облік інновацій в комерційних організаціях: теорія і методологія	2007	д.е.н.	Ростовський державний економічний університет (РІНХ)
Денис В.П.	Оперативний облік і аналіз інноваційної діяльності підприємств	2007	к.е.н.	Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5
Крупельницька І.Г.	Методичні аспекти управлінського обліку і внутрішнього аудиту науково-дослідних і конструкторських робіт	2007	к.е.н.	Державна академія статистики, обліку і аудиту
Мінаков О.В.	Облік і аналіз в управлінні інноваційною діяльністю підприємств	2008	к.е.н.	Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана
Левицька О.О.	Облік і аналіз інноваційної діяльності підприємств	2009	к.е.н.	Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

Не применшуючи внеску попередників у розв'язання комплексу концептуальних і методичних питань інноваційної діяльності, встановлено, що наукові дослідження, присвячені вирішенню проблеми створення системи обліково-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності, відсутні. Використання зарубіжного досвіду без врахування специфіки вітчизняних суб'єктів господарювання перешкоджає підвищенню ефективності управління інноваційною діяльністю з метою реалізації її технічного та соціально-економічного ефекту, що зумовлює актуальність даного дослідження.

З урахуванням передбаченої Стратегією розвитку України "Україна 2020: Стратегія національної модернізації" ролі інноваційної діяльності суб'єктів господарювання як фактора інноваційної моделі розвитку економіки виявлено проблеми теоретичного, методологічного та практичного напрямів щодо інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю, які визначили структурно-логічну схему дослідження (рис. 1.1).

Необхідність впровадження інновацій у вітчизняне виробництво постійно зростає. До найбільш помітних негативних наслідків екстенсивного розвитку економіки в Україні слід віднести переважання застарілих основних засобів з високим ступенем зносу і високим рівнем ресурсомісткості продукції, що випускається.

Необхідно підчеркнути, що нововведення набуває статусу нововведення лише тоді, коли суспільство оцінить його, з'ясує доцільність використання, тобто нововведення перетворюється на інновацію як економічне благо передусім завдяки інвестиційному процесу.

Інвестиції, що здійснюються з метою впровадження досягнень науки і техніки у виробництво й соціальну сферу, називаються інноваційними інвестиціями, або інвестиціями в інновації. Вони мають, як правило, довгостроковий характер і включають вкладення в матеріальні та інтелектуальні (нематеріальні) активи, а також фінансові вкладення. Здійснення інновацій зумовлює зростання реальних інвестицій внаслідок відкриття нових ресурсів, розвитку техніки та технологій.

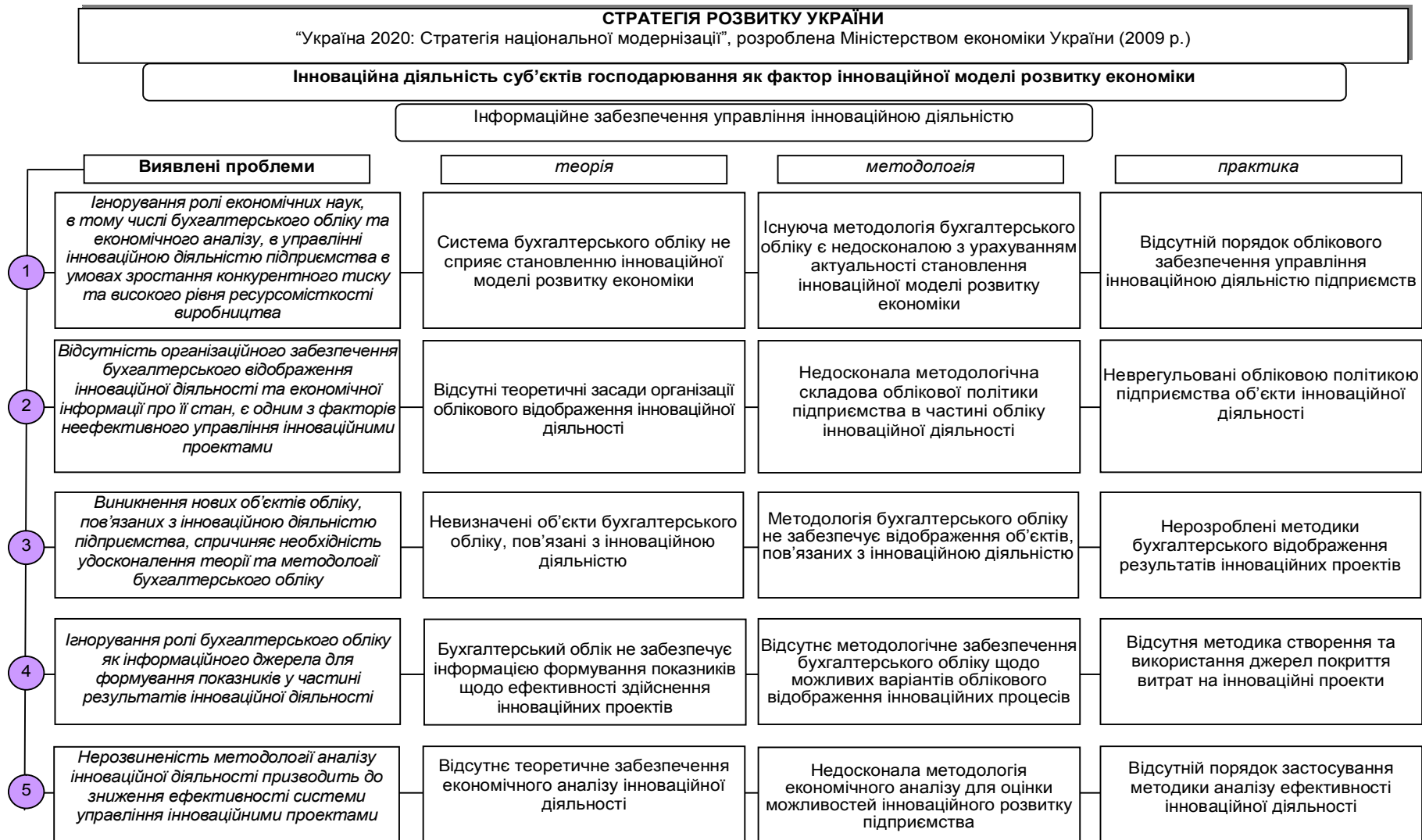

Рис. 1.1 Структурно-логічна схема дослідження

Потреба підприємства у використанні грошових коштів та інших засобів при веденні інноваційної діяльності може мати:

– разовий характер (капітальні витрати). Це одноразові витрати, які в подальшому в даному проекті не повторюються;

– постійний характер (поточні витрати). Тобто відбувається витрачання коштів безпосередньо в ході виробництва та продажу нової продукції, виконанні робіт або наданні послуг. Їх особливість полягає в постійному споживанні і відновленні в кожному новому виробничому циклі.

Значне місце в теорії інноваційних процесів займають концепції, що досліджують формування технологічних систем і розповсюдження інновацій. Серед вчених, що розвивають дані концепції, слід виділити англійських економістів К. Фрімена, Д. Кларка і Л. Суйте, які ввели поняття технологічної системи взаємозв'язаних сімейств технічних і соціальних інновацій. На їх думку, темпи економічного зростання залежать від формування, розвитку й старіння технологічних систем. Дифузія або процес розповсюдження інновацій розглядається як механізм розвитку технологічної системи. Автори пов'язують темпи дифузії нововведень з ринковим механізмом і вважають, що дифузія інновацій вимагає відповідних умов і стимулювання. На думку К. Фрімена і його колег, поштовхом до розвитку економіки слугує поява базисних інновацій в окремих галузях виробництва (що є спільним з концепцією Г. Менша). Старіння технологічних систем в одних країнах і поява нових в інших – призводять до нерівномірності розвитку між країнами [3].

Серед російських вчених, які досліджували проблеми циклічності здійснили вагомий внесок в розробку комплексу теоретичних і практичних аспектів даної проблеми, слід назвати Ю.В. Яковця та Є.Г. Яковенка.

Зокрема, Ю.В. Яковець виділив цикли і фази розвитку техніки, а також провів періодизацію науково-технічних революцій [4]. У працях Є.Г. Яковенка розглянуті питання циклів життя виробів, моделювання процесів циклічності на макрорівні [5].

Отримані вченими в ході досліджень висновки можуть використовуватися в розробці механізмів регулювання ринкових процесів, зокрема з урахуванням життєвого циклу технологій, продуктів і галузей.

Серед зарубіжних економістів ґрунтовні розробки щодо проблем циклічності представлено в працях Айреса, Хірша, Вернона. Вони навели класифікацію стадій життєвого циклу продуктів, пов'язавши стадії зі змінами ряду параметрів: використовуваної технології, інвестицій, ринкової структури, необхідних трудових ресурсів, співвідношення попиту й пропозиції, унікальності продукту, характеру дифузії нововведень [6].

Істотним внеском у розвиток інноваційної теорії є розробка російськими економістами концепцій технологічних укладів.

У працях проф. М.Д. Дворцина досліджуються закономірності та принципи формування і розвитку технологічних систем від рівня простих операцій до виробничих комплексів країн, викладаються особливості сучасної промислової політики, забезпечення науково-технічного розвитку і стабілізації виробництва в ринковій економіці [7;8].

Поняття технологічного укладу введене в науковий оборот російським економістом С.Ю. Глазьєвим. Дане поняття передбачає деяку спільність з поняттям технологічної системи. Технологічний уклад – це групи технологічних сукупностей,

пов'язаних один з одним однотипними технологічними ланцюгами, що утворюють відтворювані цілісності. Технологічний уклад характеризується ядром, ключовим фактором, організаційно-економічним механізмом регулювання [9, с. 24-25].

Таким чином, інноваційні процеси охоплюють всю науково-технічну, виробничу, маркетингову діяльність виробників і, зрештою, орієнтовані на задоволення потреб ринку.

На підставі дослідження різних підходів до трактування поняття “нововведення” виділено 5 підходів до визначення економічної сутності інновацій:

1) об'єктний, коли інновація є об'єктом – результатом науково-технічного прогресу (нова техніка, технологія) (С.В. Валдайцев, А.І. Волков, С.Ю. Глазьев, М.Д. Гохберг, В.С. Гриньова, Ф.М. Гурвич, М.Д. Дворцин, М.А. Йохна, П.М. Завлін, Д.І. Кокурін, І.Н. Молчанов, Ф.К. Ніксон, І.П. Піннінго, В.В. Стаднік, М.І. Туган-Барановський, Й.А. Шумпетер);

2) процесний – під інновацією розуміється комплексний процес, що включає розробку, впровадження у виробництво й комерціалізацію нових споживчих цінностей (О.І. Волдачкова, Д.М. Гвішіані, І.І. Інінгс, М.М. Кабаков, А.А. Койре, В.Л. Макаров, С.Т. Раппопорт, Б. Санто, Д.В. Соколов, Б.І. Твісс);

3) об'єктно-утилітарний – інновація розуміється як об'єкт – нова споживча вартість, а також передбачається здатність інновації задовольняти потреби з великим “корисним ефектом” (У. Баум, Т. Брайан, І. Валента, С.М. Ілляшенко, Х. Нойбауер, Е.А. Уткін, Р.А. Фатхутдінов, Ю.В. Яковець);

4) процесно-утилітарний – інновація є комплексним процесом створення, розповсюдження і використання нового практичного засобу (С.І. Бешелев, Н.П. Гончарова, І.В. Журавкова, Л.В. Канторович, Є.І. Крилов, В.Н. Лапін, А.О. Левінсон, В.Г. Мединський, П.Г. Перера, І. Хартманн, І.І. Цигилик);

5) процесно-фінансовий – визначає інновації як процес інвестицій в новацію (А. Кларк, Т.В. Майорова, Г. Менш, Д. Суйте, І. Фрімен).

При визначенні економічної сутності інновацій домінуючим є об'єктний підхід, за якого інновації розглядаються як результат науково-технічного прогресу. Однак поняття “інновація” ширше, за поняття “нова техніка”, що пояснюється застосуванням відносно нових знарядь праці, матеріалів, реагентів та інших активів, що використовуються передусім у виробництві. Поняття “інновація” розповсюджується на новий продукт або послугу, спосіб їх виробництва, нововведення в організаційній, фінансовій, науково-дослідницькій та інших сферах, будь-яке удосконалення, що забезпечує економію витрат або створює умови для такої економії. При цьому під нововведенням розуміють перехід речі в новий стан або нову якість.

Відповідно до Закону України “Про інноваційну діяльність” інноваціями є знову створені (побудовані) або вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, які істотно покращують структуру та якість виробництва й соціальної сфери [2]. Таким чином, законодавче визначення інновацій охоплює сфери виробництва, торгівлі, будівництва та всіх видів послуг, зокрема соціальну сферу.

Аналіз наведених вище підходів до трактування даного поняття дозволяє зробити висновок, що інновація визначається як кінцевий результат інноваційного процесу, що отримав втілення у вигляді нової або вдосконаленої продукції (технології).

Вважається, що процес вивчення інновацій передбачає комплексне дослідження нововведень у всіх сферах діяльності з визначенням економічного та соціального результату від їх впровадження.

Залежно від досліджуваних об'єкта та предмета зміст інновацій можна розглядати як:

- процес (Д.М. Гвішіані, І.І. Інінгс, М.М. Кабаков, А.А. Койре, В.Л. Макаров, С.Т. Раппопорт, Б. Санто, Б.І. Твісс);
- систему (В.Н. Лапін, Й.А. Шумпетер);
- зміну (І. Валента, Ю.В. Яковець);
- результат (С.І. Бешелєв, Ф.М. Гурвич, А.О. Левінсон).

Найбільш комплексним є підхід до розгляду інновацій як результату науково-технічного прогресу. Так, на думку проф. М.Д. Корінька, інноваційна діяльність зорієнтована на ринкові відносини, що зумовлює уточнення понять “науково-технічний прогрес” та “науково-технічний розвиток”, у яких категорія “інновація” є основним рушійним елементом. Інновації – це нововведення з використанням досягнень науково-технічного прогресу, що забезпечують відновлення основних засобів, оптимальне витрачання ресурсів, енергозбереження при впровадженні нових технологій і мають вплив на покращання економічних показників суб'єктів господарювання. Економічна сутність інновацій проявляється в отриманні прибутку та підвищенні конкурентоспроможності підприємства. На відміну від розвинутих країн світу, Україна поки що залишається державою, де зберігається екстенсивний тип розвитку економіки, що характеризує нераціональне використання природно-ресурсного потенціалу [10, с. 149-154].

Підхід до розгляду інновацій як результату науково-технічного прогресу визначає їх чітку орієнтацію на кінцевий результат прикладного характеру, що забезпечує певний технічний і соціально-економічний ефект інноваційної діяльності. У своєму розвитку (життєвому циклі) інновації змінюють форми, просуваючись від ідеї до впровадження. Перебіг інноваційного процесу обумовлений складною взаємодією багатьох факторів.

Сформований комплексний підхід дозволив виділити три фактори, що визначають застосування в підприємницькій практиці того або іншого варіанту форми організації інноваційних процесів:

- стан зовнішнього середовища (політична й економічна ситуація, тип ринку, характер конкурентної боротьби, практика державно-монополістичного регулювання тощо);
- стан внутрішнього середовища досліджуваної господарської системи (наявність лідера-підприємця і команди підтримки, фінансові та матеріально-технічні ресурси, технології, сформована організаційна структура, корпоративна культура підприємства, зв'язки із зовнішнім середовищем тощо);
- специфіка інноваційного процесу як об'єкта управління.

Найважливішою умовою успіху інновації є наявність інноватора з новою ідеєю, здатного вжити максимум зусиль для її втілення в життя, та підприємця, готового розпочати реалізацію проекту, здійснити інвестиції, організувати виробництво, просунути новий товар на ринок, взяти на себе основний ризик і реалізувати власні комерційні інтереси.

Останніми роками багато підприємств в умовах розвинутої ринкової економіки вимушені зайнятися пошуком шляхів і можливостей заохочення нового покоління винахідників і новаторів – високоефективних внутрішньо-фірмових підприємців, які

знаходять можливості для розвитку ініціативи, розробки нової продукції, технології освоєння нових сфер діяльності з використанням внутрішніх ресурсів. Таке внутрішнє підприємництво в рамках великих корпорацій отримало назву "інтрапренерство".

На думку Р. Нельсона, одним із методів, який може допомогти підприємству в усуненні внутрішніх конфліктів між інтеграцією та потребою в гнучкості і інноваціях, є інтрапренерство – розвиток на великому підприємстві внутрішніх ринків і відносно невеликих і незалежних підрозділів. Такі підрозділи призначені для створення і випробовування продуктів на внутрішніх ринках, налагодження усередині підприємства роботи з вдосконалення продуктів, впровадження інновацій, нових технологій і методів [11, с. 89].

Пінчот Дж. характеризує інтрапренерів (внутрішніх підприємців), тобто осіб, які беруть на себе практичну відповідальність за здійснення на підприємстві інновацій будь-якого роду, як "мрійників-творців" [12, с. 58-61].

Інтрапренерство можна назвати саморегульованим процесом: винахідника-ініціатора не можна ні призначити, ні зняти. Зазвичай, це люди, сповнені енергії і прагнення довести свою ідею до практичних результатів, не дивлячись на існуючі перешкоди.

Внутрішній підприємець, на думку Дж. Пінчота, це – самотній, справедливий індивідуум, який серед всезагальної невпевненості та занепаду дотримується взятих обов'язків, слідує за своїм покликанням, долає багато перешкод і врешті-решт перемагає.

Таким чином, інтрапренерство або внутрішнє підприємництво – це форма інноваційного підприємництва, що забезпечує впровадження інновацій в рамках великих компаній і транснаціональних корпорацій.

Найважливішою ознакою інновації є новизна отриманих в результаті її здійснення споживчих властивостей. Під інновацією розуміється не тільки впровадження нового продукту на ринок, але й ряд інших нововведень:

- нові або покращені види продукції (інновації продуктів);
- нові або покращені послуги (інновації послуг);
- нові або покращені виробничі процеси та технології (процесні й технологічні інновації);
- змінені соціальні відносини на підприємстві (соціальні і кадрові інновації).

Цілеспрямована система заходів з розробки, впровадження, освоєння, виробництва, дифузії і комерціалізації нововведень називається інноваційною діяльністю. За своїм змістом така діяльність є основою концепції підприємництва як особливої економічної категорії, оскільки впровадження інновацій сприяє створенню якісно нового ринкового попиту, підвищенню економічної активності суб'єктів господарювання, зростанню доходів.

Інноваційна діяльність є однією з форм інвестиційної діяльності та здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробничу і соціальну сфери. При цьому інноваційна діяльність включає такі напрями:

- випуск і поширення принципово нових видів техніки і технологій;
- реалізація довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності витрат;
- фінансування фундаментальних досліджень для досягнення якісних змін продуктивних сил;
- розробка і впровадження нових ресурсозберігаючих технологій, призначених для покращання соціального й екологічного середовища.

Передумовами розвитку інноваційної діяльності на мікрорівні є інститут приватної власності, економічна самостійність товаровиробників, налагоджені господарські зв'язки між товаровиробниками, розвинений товарно-грошовий механізм, наявність підприємницької ініціативи до нововведень, сформованість і керованість цілеспрямованої інноваційної політики.

У ході дослідження розглянуто теоретичну сутність поняття “інноваційна діяльність” та її складових, проведено оцінку розвитку інноваційних процесів, здійснено критичний огляд вітчизняного законодавства та світової практики з організації, розвитку й стимулювання інноваційної діяльності, функціонування інноваційних підприємств.

За результатами вивчення інструкцій, методичних матеріалів Держкомстату України [13; 14] та Євростату [15] узагальнено існуючі види інноваційної діяльності підприємств промисловості з метою визначення об'єктів бухгалтерського обліку та економічного аналізу (рис. 1.2).

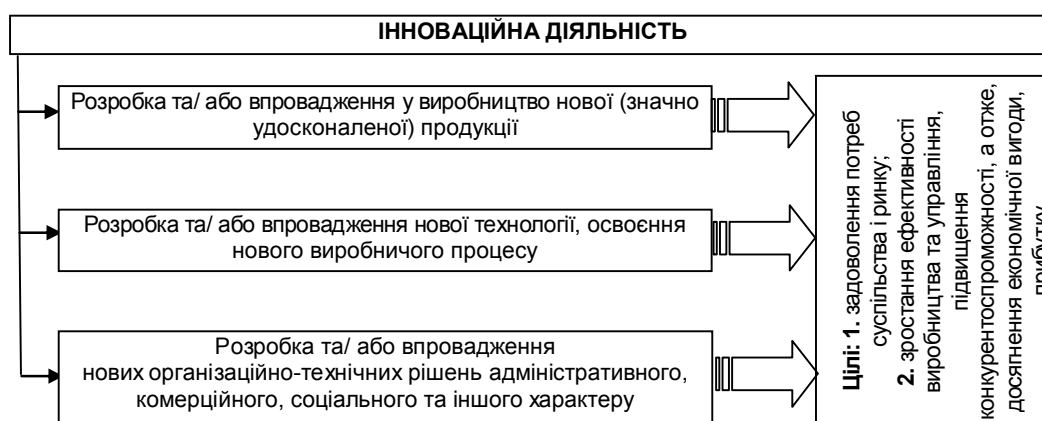

Рис. 1.2. Основні види інноваційної діяльності промислових підприємств

Встановлено, що залученню додаткових фінансових ресурсів в науку та стимулюванню її розвитку через розробку нових ідей і продуктів сприяють підприємницькі інноваційні ініціативи на рівні суб'єктів господарювання. У світовій практиці перенесення високих технологій з області фундаментальної науки у виробництво відбувається за рахунок використання таких підприємницьких структур, як технопарки та технополіси, в яких концентруються наукові та навчальні центри й наукомісткі фірми. Збільшенню темпів економічного зростання та підвищенню добробуту населення повинна сприяти відповідна державна підтримка функціонування та розвитку фундаментальної науки, формування ринку інноваційних послуг.

Узагальнення існуючих підходів до визначення категорії “інновації” дозволило встановити, що в ході організації бухгалтерського обліку та аналізу інноваційної діяльності підприємств доцільно під інноваціями розуміти сукупність заходів, спрямованих на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і появу на ринку нової конкурентоздатної продукції чи послуг. Поняття “інноваційна діяльність”, що при цьому виникає, з урахуванням законодавчого визначення запропоновано трактувати як процес, спрямований на пошук можливостей інтенсифікації виробництва та задоволення суспільних потреб в конкурентоспроможних товарах і послугах на основі використання науково-технічного і

інтелектуального потенціалу), що враховує зміну завдань і принципів інноваційної діяльності в господарському середовищі та економічну основу створення і використання інноваційного продукту – технічний та соціально-економічний ефект.

Інноваційну діяльність промислових підприємств стримують недостатність коштів, труднощі з матеріальними ресурсами, кризовий стан в науці, недостатня державна фінансова підтримка. Коли йдеться про причини затримки технологічного відновлення промислового виробництва, на перше місце висувається відсутність необхідних ресурсів, особливо фінансових. Зокрема, частка промислових підприємств, які здійснюють нововведення і освоюють нову продукцію, у 2008 р. склала 9 %. Освоєно виробництво більше 10 тисяч найменувань нової продукції, кожне десяте підприємство відновило до 10 % загального обсягу продукції [16].

Однак в умовах ринкових відносин у сфері господарювання і необхідності становлення сучасної моделі економічного зростання необхідним є підвищення інноваційної активності на всіх стадіях виробничого циклу.

Вирішення питання забезпечення дієвого механізму здійснення інновацій вимагає побудови ефективної системи господарювання на рівні підприємств як основних суб'єктів інноваційної діяльності. Перед керівництвом підприємств на перший план виходять завдання швидкого оновлення видів продукції і технології, згорання виробництв, що втратили перспективу, в умовах високого конкурентного тиску та підвищеного ризику. Нова продукція (інновація) поповнює товарний асортимент підприємства і створює можливості для конкуренції з продукцією інших товаровиробників, що пропонують споживачам більш різноманітний асортимент товарів, вигідніші способи та умови їх реалізації.

Слід враховувати обставину, що за умови ефективного управління інноваційною діяльністю підприємство не втратить позиції на ринку товарів і послуг, якщо існуючий товар застаріє. Якщо підприємство має відповідний асортимент виробів, кожен з яких знаходиться на різних стадіях життєвого циклу, а його оновлення здійснюється постійно, то практично завжди забезпечуватиметься завантаження виробничих потужностей і стабільність відповідного рівня прибутковості господарської діяльності підприємства. Виробництво різноманітних за призначенням і сферами використання товарів дозволяє при зміні структури споживчого попиту отримувати стабільний прибуток від продажу різних товарів. Інновації є одним з факторів зниження собівартості, ціни, а отже, підвищення прибутку та рівня якості продукції. Тому для підприємств необхідно є розробка та впровадження інновацій для забезпечення можливостей реалізації власних конкурентних переваг на ринку товарів і послуг.

Позитивний вплив інноваційної діяльності на економічні показники виробництва навіть за незначних її масштабів є безперечним. Більшість підприємств, що впроваджують інновації, отримали приріст продукції, підвищили її конкурентоспроможність, розширили ринки збуту, відновили асортимент виробів, понизили матеріало- і енергоємність виробництва.

Крім того, інноваційні процеси на рівні підприємств сприяють активізації їх господарської діяльності за рахунок зменшення ризиків, що в підсумку призводить до зростання рівня прибутковості діяльності. Дослідженню напрямів розв'язання комплексу концептуальних теоретичних і методологічних питань диверсифікації діяльності підприємств АПК як інноваційного напрямку їх розвитку в умовах ринкових відносин присвячено монографію проф. М.Д. Корінка [10]. Зокрема, вченим визначено, що за своєю сутністю поняття диверсифікації передбачає інноваційний процес різностороннього розвитку господарюючого суб'єкта шляхом перерозподілу

ресурсів, проникнення в інші галузі виробництва та на ринки нових товарів і послуг з метою зниження ризиків та збільшення доходу [10, с. 13] і розроблено організаційно-економічний механізм стратегічного управління диверсифікацією діяльності.

Досліджена специфіка змісту інноваційної діяльності визначає необхідність її відображення в бухгалтерському обліку та здійснення економічного аналізу для створення системи інформаційного забезпечення її управлінням.

З метою забезпечення ефективного управління інноваційною діяльністю, яка охоплює різні сфери діяльності підприємства (капітального інвестування, матеріально-технічного, енергетичного, технічного забезпечення, екологічного захисту), функції бухгалтерського обліку та економічного аналізу в своїй взаємозалежності та зв'язку з іншими функціями управління повинні утворювати нерозривний управлінський цикл у просторі й часі, підпорядковуватися цілям системи управління такою діяльністю для забезпечення технічного та соціально-економічного ефекту інновацій. З урахуванням змісту інноваційної діяльності підлягає дослідженню модифікація функцій бухгалтерського обліку в частині інформаційної шляхом її деталізації з метою розробки розробки механізму інтеграції в управлінський процес.

Висновки. Дослідження напрямів і умов розвитку інноваційного процесу на вітчизняних підприємствах з урахуванням існуючих наукових досягнень в даній сфері дозволило зробити такі висновки.

Для входження України на рівних до світової економічної системи необхідним є формування інноваційної моделі розвитку економіки. Досягнення технічного та соціально-економічного ефекту інновацій передбачає необхідність поглиблення процесу конвергенції напрямів технологічних і економічних досліджень.

Встановлено, що поняття “інноваційна діяльність” охоплює процес, спрямований на пошук можливостей інтенсифікації виробництва та задоволення суспільних потреб в конкурентоспроможних товарах і послугах на основі використання науково-технічного і інтелектуального потенціалу), що враховує зміну завдань і принципів інноваційної діяльності в господарському середовищі та економічну основу створення і використання інноваційного продукту – технічний та соціально-економічний ефект.

Забезпечення дієвого механізму управління інноваційною діяльністю вимагає організації ефективної системи господарювання на рівні підприємств як суб'єктів інноваційної діяльності, що можна досягти за рахунок: 1) здійснення на державному рівні цілеспрямованих заходів, здатних створити економічні можливості як передумови формування стимулюючих інноваційну діяльність механізмів, зокрема, зростання обсягу фінансових асигнувань у сферу науки та інноваційної діяльності; 2) розробки механізму взаємодії суб'єктів господарювання, який забезпечуватиме досягнення конкурентних переваг завдяки активній інноваційній діяльності.

Ігнорування обліково-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності зумовлене нерозвиненістю наукових досліджень у сфері бухгалтерського обліку та економічного аналізу такої діяльності, що не сприяє забезпеченню передбаченого Стратегією розвитку України “Україна 2020: Стратегія національної модернізації” технічного та соціально-економічного ефекту інноваційної діяльності, що охоплює різні сфери діяльності підприємства (капітального інвестування, матеріально-технічного, енергетичного, технічного забезпечення, екологічного захисту). Відповідно, наукові дослідження в сфері бухгалтерського обліку та аналізу доцільно спрямувати на обґрунтування можливості відповідної інтеграції в управлінський процес функцій бухгалтерського обліку та економічного аналізу в їх взаємозалежності й взаємозв'язку з іншими функціями управління.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Розробка методології аналізу стану науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні на основі даних державної статистики: [наук. звіт] / Держ. комітет статистики України. – К., 2010
2. Закон Украины “Об инновационной деятельности” от 04.07.2002 г. №40-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2002. – № 36. – С. 266
3. Capital Market Innovations and Financial Homs to Developing Conuntries. Sceini K.G. Intern. Bank for Reconstruction and Development. – Washington. P.C., 1996. – 789 p.
4. Яковец Ю.В. Циклы. Кризисы. Прогнозы / Ю.В. Яковец. – М.: Наука, 1999. – 412 с.
5. Яковенко Е.Г. Экономические циклы жизни машин / Е.Г. Яковенко. – М.: Машиностроение, 1981. – 157 с.
5. *Allen J.* Scientific Innovation Industrial Prosperity / J. Allen, 1967. – 821 p.
6. Дворцин М.Д. Управление научно-техническим развитием производства: концепция, закономерности, методология: [дис. на соиск. уч. степ. д.э.н.] / М.Д. Дворцин – М.: 1989. – 489 с.
7. Дворцин М.Д. Технодинамика: основы теории формирования и развития технологических систем / М.Д. Дворцин, В.Н. Юсим. – М.: Международный фонд истории науки “Дикси”, 1993. – 320 с.
8. Глазьев С.Ю. Теория долгосрочного технико-экономического развития / С.Ю. Глазьев. – М.: “Владар”, 1993. – 548 с.
9. Коринько М.Д. Інновації у діяльності суб’єктів господарювання. – Актуальні проблеми економіки (науковий економічний журнал) № 5 (95) 2009, с. 149 - 154
10. *Haustein H.* Innovation Glossary / H. Haustein, H. Maier– Oxford, N.Y., Toronto, Sydney, Frankfurt, 1986. – 878 p.
11. *Pinchot Dg.* The evolution of giant firms in Britain Cambridge / Dg. Pinchot. – Wash., 1976. – 614 p.
12. Научная и инновационная деятельность в Украине. Стат. Сб. – К.: Госкомстат, 2008. – 340 с.
13. Офіційний сайт Державного комітету статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
14. Методические рекомендации по оценке эффективности инвестиционных проектов и их отбору для финансирования: [под ред. К. Шахназарова] – М.: 2005. – 254 с.
15. Звіт про діяльність Міністерства економіки України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.me.gov.ua